

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС

УДК 347.91

Соломія Василів

Національний університет “Львівська політехніка”,
Іститут права, психології та інноваційної освіти,
доцент кафедри цивільного права та процесу,
solomia.s.vasyliv@lpnu.ua,
ORCID: 0000-0003-4911-3949

РОЗГЛЯД СПРАВ ПРО ВСТАНОВЛЕННЯ РЕЖИМУ ОКРЕМОГО ПРОЖИВАННЯ ПОДРУЖЖЯ

<http://doi.org/10.23939/law2021.32.076>

© Василів С., 2021

Стаття присвячена питанню встановлення режиму окремого проживання (сепарації) та розгляду таких справ у порядку цивільного судочинства.

Автором проаналізовано основні положення сімейного законодавства, що регулюють порядок встановлення режиму окремого проживання подружжя, а також положення цивільного процесуального права, судова практика із зазначеної тематики.

Закріплення у сімейному праві України режиму окремого проживання (сепарації) є наслідком імплементації міжнародно-правових норм та положень законодавства Європейського Союзу у цій сфері у вітчизняне законодавство. Сепарація або режим окремого проживання подружжя є одним із проявів принципу свободи шлюбу, права фізичних осіб вільно обирати місце проживання, а водночас ця інституція може виступати альтернативним способом врегулювання сімейних конфліктів

Режим окремого проживання подружжя може бути встановлений судом за заявою подружжя або позовом одного з них. На основі аналізу чинного цивільного процесуального законодавства автор робить висновок, що режим окремого проживання подружжя може встановлюватися у цивільному процесі в порядку позовного або окремого провадження. Позовна форма розгляду справ про сепарацію може бути застосована у випадку відсутності згоди одного з подружжя на встановлення режиму роздільного проживання. Натомість встановлення режиму окремого проживання у порядку окремого провадження справи у цивільному процесі частіше має місце у судовій практиці.

Як зазначає автор, підставою для звернення до суду з питанням встановлення режиму окремого проживання подружжя можна визнати небажання або ж неможливість чоловіка та дружини проживати разом однією сім'єю.

У статті автором виокремлені правові наслідки встановлення режиму окремого проживання подружжя, зокрема: встановлення режиму сепарації не припиняє прав та обов'язків подружжя, які визначені сімейним законодавством України та які існували

між подружжям до встановлення такого режиму проживання; режим майна, що набувають чоловік та дружина у період роздільного режиму проживання, змінюється, тобто майно не вважатиметься набутим у шлюбі та на нього не поширюватиметься режим спільної сумісної власності; в період окремого проживання подружжя не діє презумпція батьківства щодо дітей, народжених після спливу десяти місяців, із моменту встановлення такого режиму.

Ключові слова: подружжя, припинення шлюбу, режим окремого проживання, сепарація.

Аналіз дослідження проблеми. Питання встановлення режиму окремого проживання подружжя не часто є предметом дослідження, проте низка публікацій із зазначеної тематики засвідчують потребу вивчення цього інституту. Серед авторів публікацій із питань розгляду справ про встановлення режиму роздільного проживання подружжя (сепарації) варто відзначити таких, як-от М. Бориславська, Л. Дубчак, З. Ромовська. Проте більшість науковців розглядають питання встановлення режиму роздільного проживання в контексті питань розірвання шлюбу та поділу спільного майна подружжя.

Мета статті полягає у дослідженні порядку встановлення режиму роздільного проживання подружжя (сепарації).

Виклад основного матеріалу. Кожній особі гарантоване право на сім'ю, право на шлюб, що включає в себе право на укладення шлюбу, право на його припинення та розірвання шлюбу.

Чинним сімейним законодавством передбачено особливий порядок припинення сімейних подружніх відносин – встановлення режиму окремого проживання подружжя, який, безперечно, можна розглядати як альтернативу розірванню шлюбу, а також як спосіб вирішення сімейного конфлікту без припинення шлюбу та збереження подружжя [1, с. 69–79].

Відповідно до статей 119 та 120 СК України подружжя можуть встановити за рішенням суду режим окремого проживання [2].

Як зауважує Л. Дубчак, нормативне закріплення у Сімейному законодавстві України режиму окремого проживання (сепарації) стало результатом імплементації міжнародно-правових норм та положень законодавства Європейського Союзу у цій сфері у вітчизняне законодавство. Сепарація або режим окремого проживання подружжя є одним з проявів принципу свободи шлюбу, права фізичних осіб вільно обирати місце проживання, а водночас ця інституція може виступати альтернативним способом врегулювання сімейних конфліктів [3, с. 251–253].

Режим окремого проживання подружжя може бути встановлений судом за заявою подружжя або позовом одного з них. Ця категорія справ, що виникають із сімейних правовідносин, лише раз згадується у ЦПК України, зокрема у частині 3 статті 293 кодексу.

Проаналізувавши чинне цивільне процесуальне законодавство, можна дійти висновку, що режим окремого проживання подружжя може встановлюватися у цивільному процесі в порядку позовного або окремого провадження.

Позовна форма розгляду справ про сепарацію може бути застосована у випадку відсутності згоди одного з подружжя на встановлення режиму роздільного проживання. У такому випадку доцільно залучати професійного представника, оскільки це дає змогу стороні, що звертається до суду з позовною вимогою, отримати правову допомогу не лише у формі підготовки процесуальних документів, а й у формі безпосередньої участі у судових засіданнях.

Що ж до встановлення режиму окремого проживання у порядку окремого провадження справи у цивільному процесі, то такий спосіб звісно частіше має місце в судовій практиці.

Підставою для звернення до суду з питанням встановлення режиму окремого проживання подружжя можна визнати небажання або ж неможливість чоловіка та дружини проживати разом однією сім'єю.

Виходячи з принципу диспозитивності, що має визначальне значення у регулюванні правовідносин приватно-правового характеру [4], особами, що вправі звертатися до суду із заявою, позовною заявою про встановлення режиму окремого проживання подружжя, можуть виступати лише подружжя, тобто чоловік або жінка, які перебувають у зареєстрованому органами реєстрації актів цивільного стану шлюбі.

У цивільному процесуальному законодавстві окремої процесуальної регламентації не отримало питання підсудності такої категорії сімейних справ, а тому в таких випадках застосовуються правила загальної підсудності або підсудності справ за місцем проживання відповідача у справі (ст. 27 ЦПК України) [5; 6, с. 136–138; 7, с. 345–346].

Законодавство не визначає підсудність таких справ, однак ми вважаємо, що при поданні заяви варто керуватися загальними правилами підсудності цивільних справ, а саме: подавати заяву за місцем проживання подружжя чи одного з них.

Позовна заява, заява про встановлення режиму окремого проживання подружжя, окрім вимог статті 175 ЦПК України, що стосуються змісту та форми позовних заяв, повинна містити відомості та відповідати вимогам, що визначені нормами сімейного права, а саме статтями 119, 120 СК України [5].

У процесі розгляду справи про режим сепарації судом повинні бути встановлені фактичні стосунки подружжя, а також суд повинен визначитися чи режим окремого проживання подружжя може бути застосований у конкретній справі, щоб встановлення такого режиму не використовувався як спосіб врегулювання спірних майнових питань. На цьому наголошено і в правових позиціях Верховного Суду України з цих питань [8].

У процесі судового розгляду справ про встановлення режиму окремого проживання подружжя, у разі, якщо у подружжя є спільні неповнолітні діти, може виникнути питання визначення місця проживання таких дітей та участі кожного з подружжя у їх вихованні. У таких випадках сторонам необхідно роз'яснити потребу вирішення такого питання. [9, с. 251–253].

За результатами розгляду цивільної справи суд приймає судові рішення, якщо вирішує справу по суті. У справах про встановлення режиму окремого проживання подружжя суд може або прийняти рішення про задоволення вимоги і таким чином встановити режим сепарації у відносинах подружжя у випадку, якщо подружжя не може або не бажає проживати разом, або ж може відмовити в задоволенні такої вимоги, якщо не встановить підстав, визначених у статтях 119, 120 СК України [2].

У випадку відсутності в одного з подружжя бажання щодо встановлення режиму сепарації подружжя або якщо виник спір, що пов'язаний із можливістю встановлення такого режиму, то суд приймає рішення про залишення заяви без розгляду та роз'яснює подружжю право на пред'явлення позовної заяви про встановлення такого режиму проживання подружжя в порядку позовного провадження в цивільному судочинстві.

У випадках встановлення рішенням суду режиму окремого проживання подружжя, такий режим проживання може бути припинений як за рішенням суду, так і шляхом відновлення фактичного спільного проживання та сімейних відносин [10].

Водночас для сторін справи варто з'ясувати для себе правові наслідки встановлення режиму окремого проживання подружжя, а саме:

– сторони повинні усвідомлювати, що встановлення режиму сепарації не припиняє прав та обов'язків подружжя, які визначені сімейним законодавством України та які існували між подружжям до встановлення такого режиму проживання;

– режим майна, що набувають чоловік та дружина у період роздільного режиму проживання, змінюється, тобто майно не вважатиметься набутим у шлюбі та на нього не поширюватиметься режим спільної сумісної власності;

– у період окремого проживання подружжя не діє презумпція батьківства щодо дітей, народжених після спливу десяти місяців, із моменту встановлення такого режиму.

Висновки. Встановлення режиму окремого проживання як форма припинення шлюбу на практиці застосовується досить рідко, проте названа категорія справ має низку особливостей, що зумовлюють потребу більш детального дослідження цієї інституції сімейного права.

Важливе значення мають для подружжя правові наслідки встановлення режиму окремого проживання подружжя, а саме – незважаючи на встановлення такого режиму, не припиняються взаємні права та обов'язки подружжя, які визначені сімейним законодавством, діє презумпція батьківства щодо новонароджених дітей подружжя, щодо майна такого подружжя припиняє діяти режим спільної сумісної власності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бориславська М. В. Деякі проблеми застосування режиму окремого проживання подружжя в Україні. *Університетські наукові записки*. 2015. № 2 (54). С. 69–79.
2. Сімейний кодекс України від 10.01.2002 р. № 2947-III. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2002. № 21–22. С. 135.
3. Дубчак Л. С. Участь адвоката у наданні правової допомоги у справах про встановлення режиму окремого проживання подружжя. *Вісник Академії адвокатури України*. 2015. № 3(25). С. 251–253.
4. Актуальні питання прикладної цивілістики: сімейне, трудове, земельне та житлове право: наук.-практ. посібник. Київ : Правова єдність, 2015. 448 с.
5. Цивільний процесуальний кодекс України. Офіційний вебсайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#n7423> (дата звернення: 15.08.2021).
6. Романюк Я. М. Застосування цивільно-процесуальних норм у цивільному судочинстві України (питання теорії і практики): монографія. Київ: Ін Юре, 2016. 536 с.
7. Ромовська З. В. Українське сімейне право: академічний курс: підручник. Київ: Правова єдність, 2009. 500 с.
8. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 21.12.2007 р. № 11 “Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним або поділ спільного майна подружжя”. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0011700-07#Text> (дата звернення: 15.08.2021).
9. Дутко А.О. Розірвання шлюбу за законодавством України. *Вісник Національного університету “Львівська політехніка”*. Юридичні науки. 2014. № 801. С. 51–55.
10. Коструба А. В. Юридичні факти в механізмі правоприпинення цивільних відносин: монографія. Київ : Ін Юре, 2014. 376 с.

REFERENCES

1. Boryslavs'ka M. V. (2015). Deyaki problemy zastosuvannya rezhymu okremogo prozhyvannya podruzzhzha v Ukraini. [Some problems of application of the regime of separate residence of spouses in Ukraine.] *Universytets'ki naukovyi zapysky*. No. 2 (54). S. 69–79 [in Ukrainian].
2. Simejnyj kodeks Ukrainy [Family Code of Ukraine] (2002, January 10). No. 2947-III. *Vidomosti Verhovnoyi Rady Ukrainy (VVR)*. 2002. No. 21–22. S. 135 [in Ukrainian].
3. Dubchak L. S. (2012). Uchast' advokata u nadanni pravovoyi dopomogy u spravax pro vstanovlennya rezhymu okremogo prozhyvannya podruzzhzha. [Participation of a lawyer in providing legal assistance in cases of establishing the regime of separate residence of the spouses]. *Visnyk Akademiyi advokatury Ukrainy*. No. 3(25). S. 251–253 [in Ukrainian].
4. Aktual'ni pytannya pry`kladnoyi cy`vilisty`ky`: simejne, trudove, zemel`ne ta zhy`tlove pravo : nauk.-prakt. posib. (2015). [Current issues of applied civilization: family, labor, land and housing law]. Kyiv: Pravova yednist'. 448 s. [in Ukrainian].
5. Tsyvil'nyj protsesual'nyj kodeks Ukrainy [Code of Civil Procedure of Ukraine]: Ofitsijnyj vebсайт Verhovnoyi Rady Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#n7423> (Accessed: 15.08.2021) [in Ukrainian].
6. Romanyuk Ya. M. (2016). Zastosuvannya cyvil'no-procesual'nykh norm u cyvil'nomu sudochynstvi Ukrainy (pytannya teoriyi i praktyky): monografiya. [Application of civil procedural norms in civil proceedings of Ukraine (issues of theory and practice)]. Kyiv: In Yure. 536 s. [in Ukrainian].
7. Romovs'ka Z. V. (2009). Ukrainys'ke simejne pravo: akademichnyj kurs: pidruchnyk. [Ukrainian family law]. Kyiv: Pravova yednist', 2009. 500 s. [in Ukrainian].

8. Postanova Plenumu Verxovного Sudu Ukrayiny vid 21.12.2007 r. No. 11 “Pro praktyku zastosuvannya sudamy zakonodavstva pry rozglyadi sprav pro pravo na shlyub, rozirvannya shlyubu, vyznannya jogo nedijnsnym abo podil spil'nogo majna podruzhzhya” [“On the practice of application by courts of legislation in cases of the right to marry, divorce, invalidation or division of joint property of spouses”]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0011700-07#Text> (Accessed: 15.08.2021) [in Ukrainian].

9. Dutko A. O. (2014). Rozirvannya shlyubu za zakonodavstvom Ukrayiny. [Divorce under Ukrainian law]. *Visnyk Nacional'nogo universytetu “L'vivs'ka politexnika”. Yurydychni nauky*. No. 801. S. 51–55. [in Ukrainian].

10. Kostruba A. V. (2014). Yurydychni fakty v mexanizmi pravoprypynennya cyvil'nyx vidnosyn: monografiya. [Legal facts in the mechanism of termination of civil relations]. Kyiv: In Yure. 376 s. [in Ukrainian].

Дата надходження: 15.10.2021 р.

Solomia Vasyliv

Lviv Polytechnic National University

Institute of Law, Psychology and Innovative Education

Docent of the Department of

Civil Law and Process Educational Scientific

Candidate of Juridical Sciences (Ph. D.)

CONSIDERATION OF CASES ABOUT THE SEPARATE RESIDENCE OF THE SPOUSE

The article is devoted to the issue of establishing a regime of separate residence (separation) and consideration of such cases in civil proceedings.

The author analyzes the main provisions of family law governing the procedure for establishing the regime of separate residence of the spouses, as well as the provisions of civil procedural law, case law on this topic.

Consolidation in the family law of Ukraine of the regime of separate residence (separation) is a consequence of the implementation of international legal norms and provisions of the legislation of the European Union in this area in the domestic legislation. Separation or separate residence of spouses is one of the manifestations of the principle of freedom of marriage, the right of individuals to freely choose their place of residence, and at the same time this institution can act as an alternative way of resolving family conflicts.

The regime of separate residence of the spouses may be established by a court at the request of the spouses or at the request of one of them. Based on the analysis of the current civil procedural legislation, the author concludes that the regime of separate residence of the spouses can be established in civil proceedings by way of claim or separate proceedings. The claim form of separation cases can be used in the absence of the consent of one of the spouses to establish a regime of separate residence. Instead, the establishment of a regime of separate residence in the order of separate proceedings in civil proceedings is more common in judicial practice.

According to the author, the grounds for going to court with the issue of establishing the regime of separate residence of the spouses can be recognized as the unwillingness or inability of the husband and wife to live together as one family.

The author highlights the legal consequences of establishing a separate residence regime for spouses, in particular: the establishment of a separation regime does not terminate the rights and obligations of spouses, which are defined by family law of Ukraine and existed between spouses before such residence regime; the regime of property acquired by a husband and wife during the period of separate residence regime changes, ie the property will not be considered acquired in marriage and will not be subject to the regime of joint joint ownership; during the period of separate residence of the spouses, the presumption of paternity does not apply to children born after the expiration of ten months, from the moment of establishing such a regime.

Keywords: spouses, termination of marriage, separate residence regime, separation.